

ПОПОВИЧ Н.Г.

д-р наук з державного управління, доц.
проф. кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонський національний технічний університет
Бериславське шосе, 24, Херсон, Херсонська область, Україна, 73000
E-mail: popovi4_61@ukr.net

ДОСЛІДНИЦЬКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Подолання регіональних диспропорцій пов'язується з поняттям збалансованого регіонального розвитку. Досліджуються характеристики та форми диспропорцій регіонального розвитку. Визначається їх значення для державної політики, орієнтованої на збалансований регіональний розвиток, акцентується на необхідності посилення ролі регіональних адміністрацій в управлінні розвитком регіону.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, диспропорції регіонального розвитку, державна політика, адміністративний суб'єкт, регіональна адміністрація

POPOVYCH N.G.

Doctor of Public Administration, Associate Professor,
Prof. Department of Public Administration and Local Government
Kherson National Technical University
Berislavskoe highway, 24, Kherson, Kherson region, Ukraine, 73000
E-mail: popovi4_61@ukr.net

RESEARCH ASPECTS REGIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT

Overcoming of regional disproportions is connected with the concept of balance regional development. The characteristics and forms of disproportional regional development are investigated. Their importance for public policy is determined, it is oriented towards balanced regional development, it is emphasized that the role of regional administrations in management development of region. The dynamics to minimize regional differences or to eliminate its leads to a balanced state, and the tendency towards the development of regional differences deepens, broadens the unbalanced state of the region. Inconsistencies of an economic nature are due to differences in the quantity or quality of regional problems. Regional imbalances are a threat to the growth and strengthening of the country's economy. The definition and measurement of regional imbalances is a prerequisite for the use of economic and political tools that can help to minimize regional differences or eliminate its. Growing regional disparities require rapid further economic reforms and an obstacle to Ukraine's future economic growth. Regional disproportions lead to regional tensions, which can lead to popular discontent. Thus, in order to reduce regional disparities in the country, it is necessary to strengthen administrative management in disproportionate areas, to strengthen regional authorities. Further research needs a functional relationship between regional imbalances and national economic indicators. For the Black Sea region, one of the main reasons for the creation of a system for locating and evaluating regional differences is a system for locating regional differences approved by the Ukrainian government within the framework of the State Strategy for Regional Development for the period up to 2020.

Keywords: Region, regional development, disproportions of regional development, state policy, administrative entity, regional administration

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Неоднорідність соціально-економічного простору України склалася історично, і це продовжує значно впливати на структуру й ефективність економіки, стратегію і тактику інституційних перетворень, соціально-економічну політику. Крім того, міжрегіональна диференціація посилилася з наростанням кризових явищ в економіці та з переходом до ринкових реформ. Це пов'язано, по-перше, з різною адаптацією до ринку регіонів з різною структурою економіки та різним менталітетом населення і влади. По-друге, послабла регулююча роль держави, що вплинуло на скорочення державних інвестицій у регіональний розвиток і на зменшення розміру регіональних економічних і соціальних допомог. По-третє, позначилася фактична нерівність різних адміністративних суб'єктів в економічних відносинах з центром.

Об'єктивно, на державному рівні роль регіональних органів влади у плануванні та здійсненні програм розвитку має розширюватися. Складність проблем, що вирішуються головним чином на рівні адміністрації регіону, сьогодні досить велика, тому її роль в усіх сферах стає не допоміжною, а суттєвою. Зміни економічних, політичних і соціальних умов призводять до зміни ролі регіонального

управління. Регіональна адміністрація все більше відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку регіону, веденні політичного діалогу, формуванні соціальної згуртованості, прагнучи нівелювати регіональні відмінності та регіональний дисбаланс [3; 4].

До причин, що посилюють відмінності в рівні життя, виробництві, сфері послуг між українськими регіонами, у зростанні розривів у їх розвиненості в контексті адміністративного управління можна віднести, вочевидь, нездатність влади належно управляти розвитком. Управління розвитком передбачає регіональну політику як комплекс законодавчих, адміністративних, економічних і природоохоронних заходів, що сприяють більш раціональному розміщенню продуктивних сил і вирівнюванню рівнів життя людей. Це система цілей і завдань органів державної влади з управління політичним, економічним, соціальним, екологічним, соціогуманітарним розвитком регіонів держави [2, с. 71]. Така політика спрямована, у тому числі, і на згладжування регіональних диспропорцій між розвиненими районами, з одного боку, і відсталими і депресивними – з іншого. Основні цілі цієї політики полягають у подоланні роз'єднаності окремих частин країни, пом'якшенні очевидних диспропорцій між центром і периферією. Актуальність проблеми для науки і практики державного управління полягає у визначенні ролі регіональних адміністрацій щодо подолання диспропорцій регіонального розвитку.

Аналіз останніх публікацій з проблеми. Дослідницькі аспекти проблеми представлені в науковій літературі та аналітичних матеріалах несистемно, подекуди символічно. Особлива увага приділяється безпосередньому набору показників, якими вимірюються регіональні відмінності, або проблема диспропорцій розглядається як багатовимірною. Більшість науковців використовують тематичний аспект, згідно з яким диспропорції поділяють на економічні, соціальні та територіальні. Наявні аспекти досліджень використано для визначення критеріїв, характеристик і форм регіональних диспропорцій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інші можливі дослідницькі аспекти, такі як контроль регіональних відмінностей з боку адміністрацій регіонів, взаємовплив регіональних відмінностей не аналізуються в доступних теоретичних джерелах, не аналізується також поняття диспропорцій регіонального розвитку у зв'язку з поняттям збалансованого регіонального розвитку.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є обґрунтувати зв'язок поняття регіональних диспропорцій з поняттям збалансованого регіонального розвитку. Для цього – виокремити та дослідити характеристики диспропорцій регіонального розвитку, визначити їх значення для державної політики, орієнтованої на збалансований регіональний розвиток, акцентувати на необхідності посилення ролі регіональних адміністрацій в управлінні розвитком регіону.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Серед глобальних теорій регіональних дисбалансів, або диспропорцій, наприклад, відомими є теорія невірноваженого зростання, за якою економічний розвиток здійснюється природним шляхом; теорія регіонального управління «незбалансованого розвитку», за якою без державного втручання ринок об'єктивно збільшує регіональні відмінності, та інші теорії. На концептуальному рівні всі теорії об'єднують принципи регіонального розвитку [5, с.137; 6, с. 137].

Регіональний розвиток – це якісні, закономірні зміни у функціонуванні регіональної системи, що мають об'єктивний характер і зумовлені виникненням нових форм зв'язків між соціально-економічними потребами та засобами їх задоволення [2, с. 320].

Збалансований регіональний розвиток – це економічний розвиток усіх регіонів одночасно, підвищення їх доходу на душу населення і рівня життя шляхом повного використання їх природних і людських ресурсів. Політика збалансованого регіонального розвитку ґрунтується на економічних, соціальних і політичних засадах.

До причин регіональних дисбалансів традиційно відносять: історичні чинники (періоди залежності/незалежності), географічні чинники (природні), невіддалене планування розвитку (стратегії державної політики), фінансові чинники (малі та середні підприємства, що є важливим двигуном зростання і продуктивності, не отримують доступ до фінансів), інфраструктура (невідповідності в соціально-економічному розвитку), політичні, відсутність мотивації для частини відсталих регіонів, місцеві чинники тощо.

Поняття регіональної нерівності привертає увагу урядів багатьох країн, оскільки цілі регіони можуть відставати від національних середніх індикаторів благополуччя і продуктивності за рахунок різних чинників, які впливають на регіональне процвітання, у тому числі діяльність органів управління, участь громадськості в регіональних ринках праці тощо [10].

Регіони України формують свої характеристики з різноманітного комплексу фізико-географічних і людських чинників, включаючи природні явища (топографія, рослинність, клімат) і характеристики

людини (населення, політико-адміністративні кордони, економічні показники) [7, с. 116]. Аспекти, відповідно до яких можливо раціонально вивчати характер та форми регіональних відмінностей або класифікувати їх, можуть бути згруповані у такий спосіб: полярно протилежні регіональні відмінності; атрибути, що визначають можливості регіону.

Регіональний характер відмінностей може мати два значення полярності – матеріальне та нематеріальне. Регіональні відмінності матеріального характеру – це відмінності, що відбивають реальний стан і пов'язані з вимірюваними показниками. Вимірювані показники є об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні показники, наприклад, показники соціального розвитку зазвичай беруться зі статистики (дані про доходи, рівень освіти населення, кількість автомобілів тощо). Суб'єктивні показники дають дані опитувань. Регіональні відмінності нематеріального характеру – це якість навколишнього середовища, імідж території, що характеризує репутацію конкретного регіону [10, с. 70].

Очевидно, що динаміка до мінімізації регіональних відмінностей або до їх усунення приводить до збалансованого стану, а тенденція до розвитку регіональних відмінностей поглиблює, розширює незбалансований стан регіону. Причини існування регіональних відмінностей пов'язують з розташуванням регіону, що пояснює економічний потенціал і потенціал розвитку, географічні, природні та технічні умови. Невідповідності економічного характеру пов'язані з відмінностями в кількості або якості регіональних проблем. Це традиційний показник валового регіонального продукту, частка регіону у валовому внутрішньому продукті України разом з податковими доходами, виробничими показниками, демографічними тенденціями, економічними перспективами, інфраструктурою [8, с. 22].

Невідповідності соціального характеру, пов'язані з доходами та рівнем життя населення. У більшості регіонів України найбільший акцент робиться на показнику безробіття: показники структури безробіття, тенденцій зайнятості, майбутнього розвитку зайнятості, активного населення, кваліфікаційної структури населення та житлові стандарти [11].

Аналогічний підхід застосовується і до Причорноморського регіону, визначаючи як основні чинники економічного та соціального характеру. Для Причорноморського регіону однією з визначальних підстав формування системи пошуку й оцінки регіональних відмінностей є система пошуку регіональних відмінностей, схвалена українським урядом в рамках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385, в основу якої покладено ключові характеристики: загальна характеристика регіону; економічний потенціал; робоча сила; територіальна технічна інфраструктура; довкілля та Стратегія сталого розвитку Херсонської області, яка містить шість засад розвитку: економічні, екологічні, соціальні, європейський і міжнародний контекст, державну адміністрацію [1; 8].

Так, соціальні характеристики враховують ризики для майбутнього розвитку її територій, що пов'язані, головним чином, із скороченням природного та міграційного приросту населення, із незбалансованістю у співвідношенні між чоловіками та жінками, із диспропорцією вікових груп, що є стримуючим у режимі відтворення населення та поступово призводить до скорочення чисельності осіб працездатного віку, зростання демографічного навантаження на суспільство та економіку регіону невіробничим населенням [8, с. 14].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначення та вимірювання регіональних диспропорцій є основною умовою для вживання економічних і політичних інструментів, за допомогою яких можна було б звести до мінімуму регіональні відмінності або усунути їх.

1. *Ідентифікація* відсталих областей і виділення коштів: по-перше, уряд визначає статус відсталих районів, особливу увагу приділяючи підготовці та впровадженню спеціальних планів і моделей загального розвитку, придатних для них, розподіляє достатні кошти.

2. *Інвестиції* у відсталі райони: уряд і приватний сектор усвідомлює, що регіональні диспропорції можуть бути усунуті лише у випадку, якщо більше уваги приділяється відсталим районам, яким необхідно більше інвестицій, розробляє спеціальну політику та програми для розвитку відсталих районів.

3. *Належне управління*: справедливий розподіл досягнень розвитку в усіх регіонах без упереджень для розвитку в країні в цілому; належне управління забезпечує зменшення нерівності в країні.

4. *Політична воля*: політична воля має життєво важливе значення для збалансованого регіонального розвитку, для усунення регіональних дисбалансів в країні.

5. *Стимулювання*: стимулювати заохочення інвестицій у відсталі регіонах; інвестиції можуть бути в цілому розподілені на: стимули центрального уряду (концесія з податку на прибуток, податкова

відпустка, схема субсидування транспорту тощо), повинні надаватися всім для усунення регіональних диспропорцій; стимули адміністративного управління (для залучення інвестицій приватного сектора періодично переглядати).

6. Створення *регіональних рад*: регіональні ради з необхідними юридичними повноваженнями розробляють засоби для усунення регіональних диспропорцій в державі.

7. Визначення «коридорів зростання»: визначення соціальних зон, сільськогосподарських і промислових зон.

8. Удосконалення *критеріїв ідентифікації* диспропорцій на підставі показників розвитку людини, включаючи показники бідності та дитячої смертності, а також показники соціальної та економічної інфраструктури.

9. Зміцнення *місцевих органів влади* і залучення їх до відповідальності та підзвітності.

Регіональний дисбаланс є загрозою для зростання та зміцнення економіки країни. Зростаючі регіональні диспропорції потребують швидких подальших економічних реформ і є перешкодою для майбутнього економічного зростання України. Регіональні диспропорції призводять до регіональної напруженості, яка, у свою чергу, може привести до народних невдоволень. Таким чином, щоб зменшити регіональні диспропорції в країні необхідно зміцнити адміністративне управління в диспропорційних областях, зміцнити регіональні органи влади. Подальшого дослідження потребує функціональний взаємозв'язок між регіональними дисбалансами на національними економічними показниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року від 6 серпня 2014 р. № 385 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua/low/show/385-2014-p
2. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Т. 5. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2011. – 408 с.
3. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 № 156-VIII – [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon5.rada.gov.ua/low/show/165-19
4. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV – [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/low/show/2850-15
5. Ковалевська А.В. Концептуальні передумови посилення регіональної диференціації / А. В. Ковалевська, О.В. Поспелов, О. В. Шульга // Бізнес-інформ, 2015. - № 9. – С.8-14.
6. Ліба Н.С. Систематизація теорій регіонального розвитку в еволюційному порядку / Н. С. Ліба // Науковий вісник Мукачевського державного університету, 2016. – «Економіка». – вип. 2(6). – С.137-142.
7. Романюк С. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика : монографія / С. Романюк. – К. : НАДУ, 2013. – 375 с.
8. Стратегія розвитку Херсонської області на період до 2020 р. від 10.09.2015 № 1296 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: khoda.gov.ua/strategia-rozvitku-2020
9. Kutsherauer A. (2010). Regional Disparities. *Ostrava*. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: disparity.vsb.cz/edice_cd/cd11_regdis_mono_angl/pdf/Regional%20disparities.pdf
10. Kumar V. Regional imbalances. Kakatia University, Warangal. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/vijaykumarsarabu/regional-imbalances>.
11. Lowell W. Barrington & Erik S. Herron. (2004). One Ukraine or Many? Regionalism in Ukraine and Its Political Consequences / *Nationalities Papers*. (Vol. 32) 1. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://disparity.vsb.cz/edice_cd/cd11_regdis_mono_angl/pdf/Regional%20disparities.pdf

REFERENCES

1. Derzhavna strategija regionalnogo rozvytku na period do 2020 roku vid 06.08. 2014 № 385. zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from zakon3.rada.gov.ua/low/show/385-2014-p
2. Entsyklopedia derzhavnogo upravlinnia : u 8 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrayini. – Т. 5. – Н. : HarRI NAPA [Encyclopedia of public administration : 8 v. Nac. akad. publ. adm. of Prezident Ukraine. (Vol. 5)]. K: “Magistr”, 2011.
3. Zakon Ukrainy «Pro zasadu derzhavnjyi regionalnoyi polityky» vid 05.02.2015 № 156-VIII. zakon5.rada.gov.ua Retrieved from zakon5.rada.gov.ua/low/show/165-19
4. Zakon Ukrainy «Pro stymuluvannia rozvytku regioniv» vid 08.09.2005 № 2850-IV. zakon2.rada.gov.ua Retrieved from zakon2.rada.gov.ua/low/show/2850-15

5. Kovalevska A.V., Pospelov O.V. & Shulga O. V. (2015). *Conceptualni umovi posulenna regionalnoi diferenciaciyi [Conceptual prerequisites for enhancing regional differentiation]*. *Biznes-inform*, 9, 18-14
6. Liba, N.S. (2016). *Systematyzacia teoriy regionalnogo rozvytku v evoluciynomu poriadku [Systematization of theories of regional development in evolutionary order]* *Naukovyi visnyk Mukachevskogo derzavnogo universitetu*. 2(6), 137-142.
7. Romanuk, S. (2013). *Rozvytok regioniv u vidkryty ekonomici: teoriya, polityka, praktyka : monografia [Development of regions in an open econome: theory, policy, practice: monograph]*. K. : NAPA.
8. Strategia rozvytku Hersonskoyi oblasti do 2020 roku. *khoda.gov.ua* Retrieved from khoda.gov.ua/strategia-rozvitku-2020.
9. Kutsherauer, A. (2010). Regional Disparities. Ostrava. *disparity.vsb.cz* Retrieved from disparity.vsb.cz/edice_cd/cd11_regdis_mono_angl/pdf/Regional%20disparities.pdf
10. Kumar V. (2016). Regional imbalances. Kakatia University, Warangal. *slideshare.net*. Retrieved from <https://www.slideshare.net/vijaykumarsarabu/regional-imbances>.
11. Lowell W. Barrington & Erik S. Herron. (2004). One Ukraine or Many? Regionalism in Ukraine and Its Political Consequences / *Nationalities Papers*. 32, 1. *disparity.vsb.cz*. Retrieved from http://disparity.vsb.cz/edice_cd/cd11_regdis_mono_angl/pdf/Regional%20disparities.pdf